

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo „Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 2014 m. Nr. 1, 2, 3)

IV Tomas

XXXII skyrius

Plati Pragos lyguma, apšviesta pirmųjų aušros spindulių, kėlė iškilmių įspūdį, nes tądien turėjo prasidėti renginys, tikėjimo apeigas sujungiantis su žemiškomis iškilmėmis. Paraginti vaivadų ir bažnyčios hierarchų, čia susirinko šimtas tūkstančių bajorų, sukviestų iš įvairiausių, net ir pačių nuošaliausių karalystės kampelių. Jie buvo pasipuošę gražiais tautiniais drabužiais, švytinčiais įvairiausiomis spalvomis, akinančiomis žiūrovų žvilgsnius. Suklupę ant žemės visi traukė giesmę, prašydami dangaus apšviesti jų protus. Giedojo „Veni Creator“. Šiaip jau tie žmonės buvo labai išdidūs ir kovingi, bet čia klūpojo dulkėse pamaldūs ir nusižeminę, ir nematomo šeimininko, visų karalių karaliaus, meldė sau valdovo. Balsų choras skambėjo kaip gerai suderinti vargonai. Jų giesmė tai drebino dangaus skliautus, tai nusilpdavo ir sulėtėdavo tiek, kad, atrodė, jog tuoj užges ore. Ir kariškas stovyklos vaizdas, ir plėvėsuojančios vėliavos, ir žaliuojanti kiek akys užmato lyguma, kurioje įsikūrė laikinas miestelis, galintis didžiuotis esąs antroji karalystės sostinė, ir tikrosios sostinės į dangų kylančios varpinės, ir didingi kupolai, jau išryškėję rudens ūkuose ir suspindę tekančios saulės šviesoje, – viskas pabrėžė turtus, didingumą, iškilmingumą ir liudijo didžių įvykių pradžią. Giesmei pasibaigus Kujavijos ir Plocko vyskupai, pasinaudoję tuo, kad stojo tylą, kol dalyviai tebebuvo susikaupe, vienas po kito, kaip buvo numatyta Seimo, ėmė aiškinti abiejų princų kandidatų teises, arba tiksliau – pretenzijas. Plocko vyskupas sumaniau nei Rozembergas išgyrė

Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė (1790–1878) portretas. Dailininkas Johanas Baptistas Lampis vyresnysis (1751–1830). Paveikslo originalas saugomas žemaičių muziejuje „Alka“

erchercogą Ernestą ir parodė susirinkusiems princų portretą. Portretas nukeliavo iš rankų į rankas, bet buvo sutiktas šaltai. Tik Kujavijos vyskupas, pasisakęs už Anžu kunigaikštį, buvo išklaustytas palankiai. Nepiktnaudžiausime skaitytojo kantrybe ir nekartosime abiejų prelatų kalbų, nes tai būtų tik Seimo diskusijų aidas. Pakaks pasakyti, kad visų lūpose skambėjo Anžu kunigaikščio vardas, ir tik keletas vos girdimų balsų ragino paremti erchercogą arba Švedijos karalių, bet ir tie greitai užgeso minioje. Net ir protestantai pasidavė visuotiniam entuziazmui bei daugumos euforijai. Gal ir neketinę to daryti, jie prisijungė prie džiaugsmingų sveikinimų Henrikui de Valua. Tada privažiavo prašmatni karieta, traukiama šešių gražių balto plauko arklių, uždengtų auksu spindinčiomis purpurinėmis aksominėmis gūniomis. Lenkų papročiu primas šitaip turėjo apvažiuoti vaivadijų atstovus ir suskaičiuoti balsus. Aikštės viduryje prie ant pakyls Aukščiausiojo garbei sukalto labai aukšto ir puošnaus altoriaus primas garsiai ištarė: „Nunc velint, jubeant Henricum Valeisium regem renunciari“.

– Mes jo norime, mes jo norime! – sujudo šauk-

(Nukelta į 54 p.)

ti dauguma susijaudinusių atstovų.

Primas ištiesė rankas į susirinkusiuosius ir prakalbo:

– Viešpaties vardu skelbiu Henriką de Valua, Anžu kunigaikštį, Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Prašau amžinojo dangaus ir žemės valdovo padėti jam visuose darbuose ir tebūnie jo išrinkimas naudingas valstybei ir ypač katalikų tikėjimui. Amen.

– Amen, – pakartojo minia ir stoji tylą.

Primas jau ruošėsi pakviesti karūnos maršalkas paskelbti antrąjį pranešimą, prie jo jau atskubėjo Chodkevičius, tik staiga išdygo Firlėjus. Jo akys svaidė žaibus, veidas buvo iškreiptas įsiūčio, drabužiai susiglamžę. Jį išvydęs galėjai pamanyti, kad šis vyras apimtas didžiausios nevilties arba visiškai pamišęs.

Jis nusviedė į arenos vidurį savo valdžios simbolių – lazda.

– Atsisakau, – paaiškino, – tų išdidumo padiktuotų valdžios simbolių. Galėčiau juos sulaužyti jūsų akivaizdoje taip pat lengvai, kaip vaikiškus barškučius! Nesutinku su Anžu kunigaikščio išrinkimu ir savo bei visų protestantų vardu jo išrinkimą skelbiu negaliojančiu. Jokia Seimui iškelta mūsų sąlyga nebuvo patvirtinta, taigi, mes nebeturime įsipareigojimų tėvynei. Kartuju dar kartą: mes protestuojame prieš Henriko de Valua išrinkimą.

Visi šios keistos scenos liudininkai, tarsi suakmenėję iš nuostabos dėl tokios maištingos kalbos ir sumišę, dairėsi vienas į kitą, nedrįsdami praversti burnos. Primas ir Chodkevičius atrodė praradę žadą. Susirinkusieji apstulbę tylėjo. Niekas net nebandė nutraukti Firlėjaus kalbos. Jis, išdidus lyg romėnas, po tokio nevykusio akibroko, įkvėpto Dudicijaus patarimo, šią akimirką įsivaizdavo esąs toks pat didis, kaip žymiausi senovės veikėjai. Lydimas savo šalininkų, įpratusių akiai klausyti vado (jo paraginti jie buvo susitelkę vienoje vietoje), jis kartu su jais pasitraukė į palapines. Susirinkusieji suūžė, lyg vėjo šuoras prieš audrą būtų nuošęs girios medžių šakomis. Nekantrusis Chodkevičius, pagautas pykčio, išsitraukė kardą ir ėmė jį sukti aplink galvą. Jis pirmas ėmė šaukti: „Prie ginklų, prie ginklų! Nubauskime maištininkus!“ Stovykla pasigavo jo raginimą ir tuoj pat didingą vaizdą pakeitė sumaištis ir netvarka, ženklas, kad prasideda liaudies riaušės, kyla maištas.

Chodkevičius, Laskis ir Sandomiro vaivada, kuris, nors ir protestantas, prisidėjo prie katalikų iš neapykantos Firlėjui, savo riksmis ragino bajorus tinkamai nubauti ramybės drumstėjus. Jie nė nesusimąstė, kad tai, ką ruošiasi daryti, tikrai nepasitarnaus ramybės atkūrimui. Visi bajorai, paraginti savo vadų, šoko ant žirgų ir ėmė rikiuotis lygumoje. Gabeno net pabūklus, kurie iki tol tik kaip karinės galios simbolis stirksojo priešais didžiojo etmono palapinę. Dabar jie galėjo tapti žudymo įrankiais. Palapinėse užsidarę protestantai suprato, kas vyks. Nors jų buvo nedaug, jie nepabūgo ir tyliai ėmė ruoštis ginti savo reikalavimus, dėl kurių sukėlė maištą. Firlėjus rodė pavyzdį ir drąsino juos. Jis kėlė jiems pasitikėjimą, tuo labiau, kad, suvokdamas, jog pavojaus išvengti nepavyks, išliko ramus ir neprarado drąsos, buvo tikras dėl sėkmės.

– Mano draugai, – kalbėjo jis, – negalime svyruoti tarp gyvenimo ir garbės. Kam stengtis išsaugoti vieną, jei kito išsaugoti nepavyks. Mes kovojame už savo tikėjimą ir teises. Netesėti savo žodžių būtų bailumas ir gėda.

Vienintelis atsakas į maištingas kalbas buvo iš visų pusių sklindantis ginklų žvangėjimas.

Primas, Lenkijos bažnyčios ir Respublikos teisėtas vadovas tarpvaldžiu, būtų galėjęs pasinaudoti savo autoritetu ir pačioje užuomazgoje nuraminti kylančias aistras, bet pabūgo besiginkluojančios minios, suglumo dėl visuotinio chaoso, tad skubiai spruko nuo įniršusių vaidininkų.

Palikęs lauką, kuris neišvengiamai turėjo tapti kruvinu pilietinio karo tarp dviejų tikėjimo fanatikų lauku, primas nuskubėjo pranešti kardinolui, kas nutiko, ir paprašyti patarimo, kaip elgtis tokiu kritiniu momentu.

Jokūbo Uchanskio tarnyba reikalavo tvirto ir kieto būdo, bet jis nesugebėjo pats ką nors nuspręsti, nes veikdavo tik kieno nors paskatintas. Jis buvo išglebęs ir visiškai pasyvus, tad panėšėjo į balionus, kurie pakyla pripūtus oro, bet nukrenta, vos tik oras iš jų išeina.

Nykštukas, sėdęs ant žirgo ir ketindamas joti į stovyklą, išvydo primo ekipažą, traukiamą putotų šuoliuojančių žirgų. Primas visu greičiu dūmė į Varšuvą. Nesupratęs, ko šis taip netikėtai grįžta, nykštukas susistabdė vieną jo palydos bajorą ir ėmė jį kamantinėti.

– Kokios naujienos? – atsiliepė šis nesustodamas. – Sujudo visa stovykla, kaunasi katalikai su

protestantais. – Ir nušoliavo, paraginęs žirgą, nes norėjo pasivyti primo karietą.

Nykštukas nedelsdamas apgręžė žirgą ir nušoliavo pas Valanso vyskupą.

– Taigi, – pratrūko vos įžengęs, – ar nebuvo teisus, kai šį rytą sakiau jums, jog tas prakeiktas austras pridarys mums rūpesčių. Ką tik išgirdau apie jo žygius. Primas paspruko iš stovyklos. Firlėjus sukėlė tikrą maištą ir katalikai tuoj tuoj susikaus su protestantais.

– O dangau, ką jūs sakote, – išblyško Monliukas, – viskas žlugo!

– Tikiuosi, dar ne, monsinjore, bet mes iš tiesų praradome daug laiko. Jei būtumėt paklausęs savo naminio demono, kaip mane išradingai pavadino tas prakeiktas austras, nuomonės ir pasikalbėjęs su Firlėjumi, gal ir būtų pavykę išvengti nelaimės ir atremti klastingus Dudicijaus patarimus.

– Aš negalėjau rizikuoti savo autoritetu.

– Tokiais atvejais tik autoritetas ir turi rūpėti. Nenorėjote manęs išklausti, tad dabar galbūt teks imtis sunkesnių darbų, monsinjore, neturime laiko nei mąstyti, nei svarstyti, turime veikti greitai.

– Tai ką galiu dabar padaryti?

– Jūs kaip vyskupas ir kaip pasiuntinys daug galite. Turite vykti į stovyklą. Negalima leisti pralieti kraujo, nes tai tik dar labiau sustiprins abiejų pusių neapykantą ir bet koks susitaikymas taps neįmanomas. Turite kalbėti, turite žadėti...

– Jūs teisus, – pritarė kiek pamąstęs Valanso vyskupas, – nieko geriau nesugalvosi. Keliaukime nedelsdami. Jūs ant žirgo, aš liepsiu pažaboti savąjį, eime.

Ant violetinės sutanos užsimetęs baltą berankovį apsiaustą, ant galvos užsidėjęs juodą, be jokių puošmenų skrybėlę, Valanso vyskupas skubėdamas užšoko ant pirmo jam pasiūlyto žirgo ir, lydimas nykštuko, savo sekretoriaus, Sen Želė ir kelių pažų, nušoliavo Pragos keliu. Jojant per tiltą išgirdo šuoliuojant žirgus ir pažvelgė ta kryptimi. Išvydo Gracianį, lydimą kelių bajorų. Jie Komandonio ir primo vardu turėjo atkurti stovykloje taiką. Atpažinęs Valanso vyskupą ir išgirdęs, kad šis turi tokių pačių ketinimų, Gracianis mandagiai pasveikino Monliuką ir paprašė, kad šis leistų jam prisidėti prie savo būrelio. Jie paragino žirgus ir nušoliavo kartu. Netrukus lygumoje išvydo gausius būrius raitelių ir žybsinčius ginklus. Abi kariunos stovėjo viena prieš kitą ir tik laukė ženkle stoti

į kovą. Tačiau lygumoje vyravo niūri tyla, nors ir buvo pasiruošta mūšiu. Sakytum, kažkas stipriau už baimę neleido tiems drąsuoliams pakelti mirtį nešančius ginklus. Abi pusės žvelgė viena į kitą ir matė tik brolius, bendrapiliečius, su kuriais ketino susiremti. Deja, nebuvo taip lengva nuraminti nesukalbamą vadų išdidumą, sumišusį su klaidingu garbės suvokimu.

Mojuodami virš galvų kardais tarp eilių jodinėjo Firlėjus ir Chodkevičius. Netrukus trimitai davė ženklą pulti. Gracianis, Monliukas ir jų palydovai, pentiniais paraginę savo kovos žirgus, šaukdami „Sustokite, sustokite, dėl Dievo, tėvynės vardu, sustokite!“, puolė tarp eilių, kol jos dar nepajudėjo iš vietos.

Nelaukdama vadų įsakymo grupė lengvosios kavalerijos raitelių apgręžė savo žirgus ir pasitraukė prie antrojo ešelonu. Abu vadai liko savo vietose ir nustebę žiūrėjo, kaip raiteliai artėja jų link. Chodkevičius pirmas atpažino Monliuką ir Gracianį. Pamatęs, kad jie nusėdo nuo žirgų, pats nušoko ant žemės ir žengė pasitikti abiejų prelatų. Tada Gracianis, stengdamasis kuo mandagiausiai apsieiti su Valanso vyskupu, pasiskubino pradėti pirmas, ėmė kalbėti kaip oratorius, nors tokiomis aplinkybėmis tai nebuvo būtina, ir pareiškė, kad jo eminencija kardinolas labai apgailestauja, išgirdęs apie tokį liūdną nutikimą, kuris suardė būtiną Seimui ramybę priimant svarbius nutarimus ir pavertė taikių susirinkimų lauką karo lauku. Jo eminencija įpareigojo jį paraginti lenkus laikytis ramybės ir santarvės, nes taip liepia jų tikėjimas.

Pamatęs, kad Gracianis gražbyliauja, o didysis maršalka Firlėjus liko nuošalėje beveik vienas ir su panieka stebi, kas vyksta, Monliukas nutarė jį prakalbinti ir prašneko švelniai bei oriai, mandagybėmis paragindamas jį nusėsti nuo žirgo ir išklausti, kas jam sakoma.

Monliukas kalbėjo labai išmintingai ir apdairiai, tad Firlėjus netrukus susižavėjo įtikinama Valanso vyskupo kalba ir ėmė jo klausytis ne tik iš smalsumo, bet ir susidomėjęs.

– Niekas, – aiškino jam Monliukas, – labiau už mane neapgailestavo dėl fatališkos lenkų katalikų ir lenkų protestantų nesantaikos. Aš labiau nei kiti stengiausi parengti planą, kaip sutaisyti ir apjungti abi partijas, ir tą planą įgyvendinti. Išbandžiau įvairiausių būdus, kokius tik galėjau, pasinaudojau

(Nukelta į 56 p.)

savo menka įtaka jūsų šalies galingiesiems. Galėčiau pateikti jums įrodymų, kurie sukeltų jūsų pasitikėjimą, nes manau, kad nusipelniau jo labiau nei kai kurie, kuriems jūs pernelyg lengvabūdiškai jį parodėte ir kurių patarimai galbūt nuvedė jus toliau, nei pats ketinote eiti.

Monliukas pabrėžė paskutinius žodžius ir Firlėjus pažvelgė į jį nustebeęs ir šiek tiek sutrikęs. O nykštukas skubiai iš piniginės išsitraukė laišką ir įteikė jį didžiajam maršalkai.

– Štai autentiškas dokumentas, kuris padės jums, monsinjore, įrodyti, kad sakėte tiesą, tai jūsų ekscelencijos laiškas naminiam demonui, – paaiškino nusišypsojęs nykštukas.

Dabar Firlėjaus akys įsmigo į vylingąjį mažylį. Tai tikrai buvo Monliuko laiškas, kuriame pasiuntinys aiškino nykštukui apgailėstaujantis dėl nesantikos tarp svarbiausiųjų Seimo veikėjų, kad, jo nuomone, žengtas politiškai neteisingas žingsnis, kad nesistengiama atkurti taiką karalystėje ir išvengti neramumų ateityje, kad didelės jo paties pastangos šiuo klausimu nedavė lauktų rezultatų ir t. t.

Firlėjus skaitė laišką akivaizdžiai patenkintas. Paskui grąžino jį nykštukui ir atsigrėžė į Monliuką, lyg norėtų išgirsti, ką jis dar pridurs. Monliukas sumetė, kad gali išsakyti vieną kitą priekaištą, nes susižavėjo išvydęs, jog protestantų vadovas neužsisklendė, ko vyskupas tikrai nesitikėjo.

– Jūs pareigingas pilietis ir geras patriotas, – prakalbo, – argi jums derėjo pasiduoti blogai įtakai ir pulti ginčytis dėl savo teisių tokiu įaudrintu metu kaip rinkimai, kai visų protai virte verda?

– Aš tik pasinaudojau tautos privilegijomis, kad kiekvienas gali elgtis kaip tinkamas, – pasiteisino Firlėjus.

Monliukas, išgirdęs tokį atsakymą, taip nustebo, kad kurį laiką nepakėlė nuo žemės akių. „Tad štai, – pagalvojo, – ką jie vadina laisve! Labai įdomi politika ir dar įdomesnis valdymo būdas. Maištai vertinami kaip nepriklausomybės įrodymas.“ Paskui vėl prašneko:

– Vis dėlto jūs turėjote įvertinti, kad tą aktą, kuriam jūs teisingai skiriate tiek dėmesio, jau buvo pasirašę daug katalikų. Tokios garantijos pakanka dabar, o dėl ateities – galėtumėte kliautis teisingumu, teisės viršenybe ir karaliaus gailėstingumu.

Monliukas pastebėjo, kad Chodkevičius, Laskis

ir kai kurie abiejų partijų vaivados pasitraukė nuo Graciano ir susitelkė prie jo, tad kalbėjo toliau:

– Abipusis interesas turi jus visus suvienyti visuotiniam tėvynės labui. Ką atneš beprasmiški vaidai? Pirmiausia, neįvyks rinkimai, arba jums teks išsirinkti keletą karalių vienu metu ir vėl prasidės tarpuvaldžio chaosas. Jūsų šalį sukrės visi pilietinio karo baisumai, ji neišvengs kaimynų antpuolių, kaimynai kaipmat išnaudos jūsų vaidus ir susivieniję ims niokoti jūsų derlingus laukus. Ramybę, laimę, šlovę, sutarimą, – viską paaukosite būdami susiskaldę, besikivirčydami, kaip vaikai neteisingai traktuodami garbės suvokimą. Tokį vaizdą regi mano akys ir aš tikrai netirštinu spalvų. Atsimerkite, laiko dar yra, supraskite, kokios negandos kils tėvynėje dėl jūsų užsispyrimo, ir pasistenkite, kad netektų gailėtis vėliau.

– Gerai! – šūktelėjo Chodkevičius. – Aš pirmas prašau taikos ir nebijau, kad bus šnekama, jog taip nusprendžiau iš baimės pralaimėti.

Tai pasakęs jis, sukdamas ūsus, išdidžiu žvilgsniu nužvelgė gausius lietuvių eskadronus, tvarkingai išsirikiavusius už savo vado. Jų imponantiška ir karinga išvaizda žadėjo pergalę.

Prijojo ir Firlėjus.

– Niekas negalės pasakyti, kad aš nieko nedariau, kai mano kolega pademonstravo taikius ketinimus. Padarysiu dar daugiau. Nereikalausiu, kad Respublika taptų konfederacija, bet prašau, kad būtų užtikrintos mūsų privilegijos, mūsų tikėjimo laisvė, kad visa tai garantuotų naujasis karalius. Priešingu atveju sutikimo nebus.

Iš abiejų pusių suskambo tūkstančiai balsų: „Tai teisinga, tai teisinga!“

Kai Monliukas suprato, kad bus išgirstas, savo ruožtu šūktelėjo:

– Pažadu Henriko de Valua vardu.

Firlėjus šypsodamasis atkirto:

– Gal ir nepatiks jūsų ekscelencijai, bet vien pasiuntinio pažado man nepakanka, nes jis gali būti atšauktas. Pasilieku sau teisę iškelti mūsų sąlygas. Manau, kad abi pusės turi paskirti atstovus ir parengti susitarimo tekstą.

Monliukas suprato, kad pakliuvo į spąstus, bet kartu suvokė, kad neįmanoma skubinti tokių subtilių reikalų dabar, kai visi palankiai vertina naująjį Firlėjaus pasiūlymą ir džiūgauja dėl sprendimo, kuris išgelbės tautos garbę ir sustabdys kraujo praliejimą.

Buvo sutarta dabar pat grįžti į Šopą ir pasiųsti pirmui deputaciją su prašymu, kad jis vadovautų Seimui ir pagerbtų susirinkimą savo dalyvavimu. Kariai, gavę įsakymą grįžti į savo buveines, linksmi sutartinai ėmė skirstytis; panašiai potvynio vanduo vėl suteka į upės vagą. Didikai būriais plūdo į Šopą ir atrodė, kad viskas pranašauja kuo didžiausią sėkmę būsimame darbe.

Matydamas visų veiduose šviečiant širdingumą ir atvirumą, Seimo narių vienu kitiems rodomą pagarbą ir draugiškumą, galėjai pamanyti, kad atsidūrei šeimos būrelyje, o ne rimtoje valstybės sueigoje. Asmeniškai mai buvo pamiršti. Visiems rūpėjo tik šalies gerovė.

Monliuko reikalai klostėsi kitaip. Lydimas savo naminio demono (nykštukas pats labai džiūgavo girdėdamas Dudicijaus duotą pravardę), Valanso vyskupas vaikštinėjo kartu su juo nuošaliai ir laukė, kol jį vėl pakvies į Seimo posėdį. „Kaip sunku pasiuntiniui, – mąstė Monliukas, – suderinti visų interesus vienu metu! Tai, ką padariau, maniau darąs dėl to, kad neleisčiau plisti nesantaikai, kad dėl blogai pastatytų pastolių nesugriūtų mano taip sunkiai suręstas statinys. Bet argi galėjau tikėtis, kad tas karštakošis Firlėjus taip lengvai pakeis nuomonę ir įveiks mane mano paties ginklais! Bet juk tai jūs paskatinote mane taip elgtis“.

– Atgailaukite, monsinjore, patariu jums, – ironiškai replikavo nykštukas, – jei ne tas jūsų demaršas, būtumėte galėjęs grįžti į Prancūziją ir pranešti Henrikui de Valua apie sėkmingas savo derybas.

– Pamąstykite, dabar, kai jie reikalauja iš manęs pažado laisvai išpažinti savo tikėjimą (aš tai mielai leisčiau, jei tokia būtų mano valia), o Henrikas de Valua, žūt būtinai kaudamasis su protestantais, apgulė La Rošelį, paskutinę jų priebėgą.

– Kiekvienoje šalyje savaip, – atsiliepė nykštukas, – Prancūzijoje viešpatauja fanatizmas, o mūsųose tolerancija. Nepasisakau nei už vieną, nei už kitą, bet manau, kad Henrikas de Valua, parodydamas palankų gestą, galėtų atsilyginti už karūną, kuri jam dovanojama.

– Jo niekada nepriversi būti malonų su protestantais.

– Ką tokį? Henriką? Tokio švelnaus būdo ir sukalbama! Iš tiesų, monsinjore, jūs susikuriate pabaisas iš malonumo jas nugalėti.

– Niekada nedirščiau susikompromituoti, jo vardu pasirašęs dokumentą protestantų labui.

– Še tau! – nusistebėjo nykštukas.

– Labai tinkamas ir viską paaiškinantis šūkis.

Kaip tik tuo metu atvyko Seimo deputacija ir pranešė, kad parengtas *Pacta conventa* tekstas ir Monliukas kviečiamas atvykti į Šopą susipažinti su dokumentu. Nors pakvietimas Monliuko tikrai nenudžiugino, jis vis dėlto jautė pareigą mandagiai jį priimti. Jo pasirodymas tame dideliame pastate, sausakimšame kaip ir ankstesnėmis dienomis, buvo sutiktas nepaprastai pagarbiai. Be abejo, susirinkimas teikėsi pareikšti Monliukui pagarbą, nes teisingai manė jį esant vieną iš tų išmintingųjų, kurie savo samprotavimais sugebėjo sustabdyti beprasiveržiantį abiejų pusių, pasirengusių susigrumti tarpusavyje, įniršį. Tai paglostė Monliuko išdidumą ir jis panoro pateisinti jam parodytą susirinkimo nekantravimą bei pasitikėjimą. Apsidairęs aplink, su malonumu konstatavo, kad Komondonio nėra ir nėra ko baimintis išvysti veriantį prelado žvilgsnį, be abejo, smerkiantį jį už palankumą protestantams. Austrų pasiuntiniams nebuvo leista dalyvauti posėdyje, kaip ir kitų šalių pasiuntiniams, kurie vargu ar būtų norėję savo dalyvavimu pagerbti varžovo triumfą.

Seimo sekretorius – Lenčycos vaivada Jonas Sierakovskis garsiai perskaitė *Pacta conventa* – sutartį tarp Respublikos ir Henriko de Valua bei jo brolio – Prancūzijos karaliaus. Mes pasitenkimsime čia išvardydami svarbiausius straipsnius. Visi jie buvo įvertinti teisingai ir kaip prielankūs tautai. Tačiau dera pažymėti, kad Monliuko pažadai buvo taip pat šio to verti. Senas posakis teigia, kad nėra nieko pigesnio už pažadą.

Būta ir tokių teiginių: „Prancūzija parengs laivyną, kad lenkai įsiviešpatautų Baltijos jūroje ir užkariautų Narvos tvirtovę ir miestą, o jei kultų karas su Rusija arba kita kokia valstybe, ji perleistų lenkams savo lėšomis apginkluotus keturis tūkstančius vyrų ir t. t. Per visą savo valdymą Henrikas pervedinės Lenkijai dalį savo pajamų, kurios bus panaudotos karalystės reikmėms. Jis mokės valstybės skolas. Jis sudarys šešiolikos senatorių tarybą ir be jų sutikimo negalės nei skirti, nei priiminėti pasiuntinių. Jis pašauks naują kariuomenę ir lieps kilmingiesiems sėsti ant žirgų, tik jeigu sutiks visi Respublikos luomai. Jis neskirs svetimšaliams nei pareigybių, nei titulų, nei seniūnijų. Negalės vesti be senato ir bajorų sutikimo.“

(Nukelta į 58 p.)

Monliukas, išgirdęs šį straipsnį, visiškai ramiai išklaušęs kitus straipsnius, tik kilstelėjo antakius ir prikando lūpą. Pabaigai buvo paliktas sunkiausias straipsnis. Jį į sutartį įrašė protestantai. Jame buvo sakoma, kad Henrikas de Valua palaikys tvarką ir ramybę tikėjimo klausimais, prižiūrės, kad niekas nebūtų skriaudžiamas dėl savo įsitikinimų, kad visi turėtų visišką tikėjimo ir sąžinės laisvę, o karalius neleis to pažeisti įstatymais, neleis tai daryti teismams.

Sekretorius su plunksna rankoje, laikydamas pergamentą su *Pacta conventa*, pakvietė Monliuką pačiam perskaityti sutartį prieš ją pasirašant.

Monliukas, norėdamas nusiraminti ir laimėti laiko sugalvoti motyvuotą atsakymą, dėjosi po keltą kartų skaitantis fatališką pergamentą, lyg būtų norėjęs atmintinai išmokti tekstą. Paskui įsitempusiu veidu prabilo:

– Manau, kad garbingasis susirinkimas neabejoja mano uolumu ir noru užtikrinti taiką, šlovę ir nuolatinę lenkų tautos laimę. Neturiu ko pridurti prie pirmųjų sąlygų, kurias Seimas pateikė Prancūzijai ir mano didžiai kilmingam ir labai galingam princui ir senjorui Anžu kunigaikščiui Henrikui de Valua, išrinktam Lenkijos karaliui. Sąlygos neviršija tų pažadų, kuriuos buvau įgaliotas jums pateikti, bet prisipažinsiu, nes turiu būti atviras (o toks visada ir buvau), kad paskutinis straipsnis, paskutinė išlyga peržengia Prancūzijos dvaro ir mano šeiminių man suteiktas galias...

Jo balsas tariant paskutinius žodžius darėsi vis tylesnis, ir paskutinius žodžius vos galėjai išgirsti. Tačiau susirinkime tučtuojau kilo visuotinis nepasitenkinimas. Daugybė balsų ėmė šūkauti: „Jis siūlė mums taiką, o dabar jos atsižada pats. Jis siūlė mums įstatymą, bet atmeta mūsų sąlygas! Gal jis laiko mus kvailiais?“

„Maištingos galvos vis labiau kaista“, – pagalvojo Monliukas, nuleidęs akis, nes nenorėjo, kad jo žvilgsnis susidurtų su žiūrovų akimis. Šie norėjo patenkinti savo smalsumą ir stiepti vienas per kitą, rizikuodami persiversti. Jie suko galvas tik dėl to, ar jis pasirašys, ar ne.

Firlėjus beveik triumfavo ir susirinkusiems rodė demonstratyvius gestus, lyg teigtų: „Na, ar aš nesakiau?“

Išblyškęs primas bejausmiu veidu, užgesusiomis akimis, praverta burna, kvailu žvilgsniu dairėsi aplink lyg klausdamas, kas dabar bus. Bet niekas nė

neketino jam aiškinti, o dar mažiau patarinėti. Iš visų pusių sklido skundai ir grasinimai. Net tie, kurie buvo nepalankūs protestantams, kaltino Monliuką juos apgavus ir nesuprato, koks tikrasis atsisakymo motyvas, nes to motyvo savo pateisinimui jis nedrįso pasakyti iš atsargumo. Daug senatorių jau triukšmingai kilo iš savo vietų ir kilo pavojus, kad Seimas iširs. Kilus tokiam sąmyšiui, nykštukas jautėsi taip, lyg sėdėtų ant įkaitusių žarijų. Nebegalėdamas susivaldyti ėmė stipriai tampyti Monliuką už sutanos.

– Pasirašykite, sakau jums, pasirašykite, arba viskas galutinai žlugs.

Monliukas galbūt ketino pasiteisinti prieš Prancūzijos dvarą tuo, kad jo sutikimas buvo išgautas prievarta, tad ištiesė rankas, lyg demonstruotų nusivylimą, ir tarė:

– Ką gi, kilmingieji ponai, jūs to pageidaujate, aš paklūstu... O jūs, ponai, – tęsė kreipdamasis į savo pasiuntinybės sekretorius bei savo palydą, – būsite liudininkai, kad buvau verčiamas. Paaiškinsite jo didenybei Prancūzijos karaliui ir jo karališkajam broliui Anžu kunigaikščiui, kodėl taip pasielgiau.

Vaizduodamas susijaudinusių, nors toks nebuvo, Monliukas drebančia ranka pasirašė *Pacta conventa*. Visi vienu balsu ėmė šaukti *vivat*, net sudrebėjo masyvūs Šopos pilioriai. Šūkį atkartėjo susibūrusieji lygumoje. Valanso vyskupą apsupo žmonės, jam žarstė komplimentus, dėkojo. Dėkingi lenkai vos neišnešė jo ant rankų. Nykštukas džiūgavo, jo mažais apvytusiais skruostais ritosi džiaugsmo ašaros. Jis plojo rankomis ir retkarčiais sušukdavo: „Jis nebūtų pasirašęs, jei ne aš!“

Dabar ir primas atsipeikėjo iš letargiško sąstingio ir ėmė vaizduoti skubantį atlikti jam pavestą darbą, lyg bijotų, kad atsiras daugiau kliūčių. Jis pakvietė karūnos maršalkas paskelbti naująjį karalių. Didysis maršalka pasisakė pirmas, ir net jo priešininkai negalėjo nesižavėti jo imponantiška laikysena, kilniomis manieromis, kai jis, atlikdamas pareigą, paskelbė:

– Mūsų karaliumi vieningai išrinktas ir primo patvirtintas Henrikas de Valua, Anžu kunigaikštis. Skelbiame, kad visa Respublika privalo vertinti jį kaip teisėtai išrinktą ir paskirtą.

Antrasis kalbėjo dvaro maršalka, paskui pasisakė didysis Lietuvos maršalka Chodkevičius. Prieš pradėdamas *Bone Deus* jis, kaip buvo įpratęs, paglostė savo ūsus. Kas galėjo pagalvoti, kad diena pa-

sibaigs taip pat, kaip ir prasidėjo. Kad brolių bajorų sutarimu bus paskelbtas karalius, kad tai bus Henrikas de Valua, ir t. t.

XXXIII skyrius

Kaip tik tuo metu nykštukas gavo Balani laišką. Šis vardan jų nuoširdžios draugystės maldavo atvykti į Lomžą – čia jis laukiamas ir būtinai turįs pasirodyti. Ir jokių detalių, bet nesunku buvo nuspėti, apie ką kalbama. Nykštukas iš prigimties buvo geros širdies, visada stengėsi padėti savo draugams, tad ir ši sykį jis nekrepė dėmesio nei į svarbią situaciją, nei į tai, kad jis Varšuvoje. Juk galų gale rinkimai baigėsi (kaip pats tikėjo, didele dalimi dėl jo pastangų), Respublika ir be jo sugebės išrinkti atstovus pasveikinti naująjį karalių. Krasovskis nenorėjo atskleisti Monliukui nei tikrųjų savo kelionės motyvų, nei to, kas rašoma Balani laiške. „Jis norėtų, – mąstė nykštukas, – diplomatiškai aptarti dviejų įsimylėjusių jaunuolių problemą. Manau, ši reikalą perprantu šiek tiek geriau nei jis, tiek metų praleidęs Kotrynos Mediči dvare, tikrai išmanau, kaip tvarkomi meilės reikalai“.

Nykštukas, beje, nuogaštavo, kad kalbantis apie Balani Monliukas nesuprastų nykštuko netakto, kai jis atskleidė spėjamą vaikinio gimimo paslaptį. Nykštukas labai nuoširdžiai tikėjo, kad jis vienintelis šioje istorijoje gali suvaidinti paslaugų ir pelnyti pagarbą Prancūzijos karaliaus dvare, nes išrūpino jaunajam Balani pelningą garbę teikiančią tarnybą. Be to, jis buvo nieko prieš pasigirti infantei savo paslaugomis, padarytomis naujajam karaliui, kurį jau regėjo būsimuoju princesės vyru, nors ir nebuvo pamiršęs Anžu kunigaikščio meilės nuotykių. Princesė de Kondė buvo ištekėjusi ir negalėjo sutrukdyti Henriko vedyboms su Lenkijos infante. Beje, sumanus nykštukas žodį neįmanoma buvo išbraukęs iš savo politinio žodyno.

Nesismulkinsime tiksliai aprašinėdami jo atvykimą į Lomžą, nei kaip jis ten buvo sutiktas. Balani džiūgavo vėl išvydęs savo angelą globėją – vadinaujamąjį naminį demoną, o infantė negalėjo atsidžiaugti, išgirdusi Seimo valią paskelbti karaliumi Anžu kunigaikštį. Bet pabandydysime, kiek tai įmanoma, papasakoti mūsų skaitytojams arba skaitytojoms apie jaunąją Vandą ir kaštelioną Romualdą. Šis jau gailėjosi, kad, pagautas apmaudo ir pykčio, parašė

laišką. Jis nenorėjo, kad būtų suprastas paraidžiui. Jis tikrai mylėjo Vandą, bet mylėjo ją savitai, nesukiojo jai iš paskos. Pažinojo Vandą nuo vaikystės. Ji buvo skirta būti jo žmona, tad iki šiol buvo ramus, nes įsivaizdavo, kad jos jausmai tokie patys, kaip ir jo. Jis pernelyg ramiai mėgavosi savo laime, galbūt buvo pernelyg užtikrintas ir nenumatė, kad vieną dieną ta laimė gali baigtis. Svarbiausia, jis nesuprato, kad moterims, kaip ir dievybėms, reikia šiek tiek smilkalų, kad jos jaučiasi nepakankamai mylimos, jei jų nedievinama. O šioje srityje Balani buvo nepalyginti pranašesnis. Nesakau, kad mylėjo labiau, bet mylėjo aistringai ir mokėjo tai įrodyti tūkstančiais vis naujesnių ir vis labiau gundančių būdų. Beje, Romualdas jau kitą dieną po to, kai parašė pirmąjį nevykusį laišką, parašė antrą, visiškai kitokį. Jis nusizemino, atgailavo, net stengėsi būti romantiškas. Jis atsiprašinėjo savo damos, savo širdies valdovės. Ši kartą jį įkvėpė meilė, na, gal gerasis Romualdo genijus, ir tas laiškėlis greičiausiai būtų stebuklingai paveikęs Vandos jausmus, jei nebūtų įsimaišęs blogasis Romualdo genijus ir nebūtų pasistengęs, kad laiškėlis netikėtai (nors gal taip ir buvo suplanuota) pakliūtų į rankas poniai Ljetar. Pastaroji jį perskaitė ir, būdama ypatingai palanki Balani, nutarė, kad bus išmintingiau, jei nusišyps laiškėli nuo Vandos akių ir vietoj savo globotinės į jį atsakys pati. Jos atsakymas, galima neabejoti, buvo sausas ir aiškus. Ponia Ljetar nepasitenkino neigiamu Vandos atsakymu, iš patiklios ir nuolaidžios princesės Onos ji išgavo draudimą jaunajam kaštelionui rodytis jos dvare dėl įvykusios dvikovos. Kelios dienos iki atvykstant nykštukui Vanda, jau kuris laikas sunerimusi ir užsisvajojusi, vieną vakarą gulėjo lovoje ir šnekučiavosi su savo artimiausia patikėtine – bajore Regina, labai artima poniai Ljetar. Kol Regina pynė jos ilgus plaukus ir ruošė galvos aprišalą nakčiai, Vanda naiviai, beveik kaip vaikas, pusbalsiu, lyg bijotų, kad ją išgirs dar kas nors be ištikimosios Reginos, paklausė:

– Ar girdėjai, Regina, kalbama, kad aš ištekėsiu už pono Balani?

– Apie tai kalba mano miela ponia ir manau, kad tik ji tuo tiki.

– Ne, ir infantė taip kalba. Ar tu dėl to pyksti, Regina, nes rodai grimasas?

– Iš tiesų, panele, negaliu patikėti, kad jūs, kol

(Nukelta į 60 p.)

gyva, galėtumėte atsisakyti tokio mielo ir gero kašteliono Romualdo. Jis tiek kartų jus linksmino ir juokino, mokė jus šokti ir jodinėti žirgu. O ne, tai neįmanoma!

– Deja, Regina, – paprieštaravo ašarodama Vanda, savo gražia ranka pridengusi patikėtinės lūpas, – neprimink man to, prašau tavęs, aš pernelyg dažnai apie tai galvoju.

– Nepamirškite to, panele, – neatlyžo patikėtinė.

– Ne, ne, jis manęs nebemyli, jis niekada manęs nemylėjo, jis nebenori manęs daugiau matyti. Baisu, siaubinga. Juk aš jį mylėjau, negaliu susitvardyti, negaliu neverkti, kai viską prisimenu. Kokia aš nelaiminga!

– Taip, dabar jūs gailitės, bet kol jis buvo čia, jus domino tik ponas Balani ar Barani, nepamenu, kaip jis vadinosi.

– Bet, Regina, tai ne tas pats. Romualdą matydavau kiekvieną dieną, o ponas Balani juk užsienietis, tad derėjo jį tinkamai priimti. Be to, jis išgelbėjo man gyvybę ir turėjau būti jam dėkinga vien už tai. Tiesa, neturiu ko sau prikišti. Jis man patiko, nes tikrai buvo mielas ir daug mielesnis už kaštelioną – tas susierzina dėl menkniekių. Tenorėjau išmokti piešti, ir viskas. Ar tai nusikaltimas? Ar vien dėl to reikėjo griebtis kardo ir užpulti vargšą Balani, o paskui parašyti man tokį beširdišką, tokį šaltą, tokį piktą laišką?

– Bet, panele, jis negalėjo būti labai patenkinimas, gavęs iš prašalaičio popierinę karūną. Trūko tik, kad jam į stalą būtų patiekta žąsis rudame padaže.

– Kalbi niekus, Regina, ir esi neteisi dėl pono Balani. Tas jaunas prancūzas yra labai aukštos kilmės, jis beveik pasiuntinys ir išduosiu tau paslaptį – jis yra karaliaus sūnus.

– Karaliaus sūnus? – nepatikliai pakartojo Regina. – Žmogus, kuris vienas, be palydos, pėsčias klajoja miškais.

– Jo gimimas yra paslaptis, bet pripažink, Regina, kad yra kažkas didinga jo manierose, ir tai neabejotinai liudija jo kilmę.

– Taip, jis didelis melancholikas, labai išblyškęs, ilgais tamsiais plaukais ir juodaakis, jis visada tarsi apžavėtas žiūri į jus.

– Taip gražiai nupiešei, kad nenoromis mane prajuokinai. Ponia Ljetar tikrai būtų nepatenkinta. Ji sako, kad gražesnio vyro nėra mačiusi.

– Galėtų to ir nesakyti, ypač kai jūs klausotės, panele.

– Jis tau tikrai nepatinka? Nemanai, kad jis mielas?

– Norėčiau, kad jis būtų už tūkstančio mylių.

– Jei tu mokėtum prancūziškai ir galėtum jį suprasti, taip nekalbėtum.

– Iš tiesų, panele, nežinau nė ką galvoti, kai girdžiu jus taip kalbant. Manau, kad jūs mylite juos abu.

– Pasakysiu teisybę, Regina, norėčiau, kad vienas būtų mano brolis, o kitas...

Paskutinį žodį ji ištarė savo patikėtinėi į ausį, labai tyliai, taip naiviai ir jautriai, kad tapo neapsakomai žavinga.

– Tai kurio norėtumėte sau už vyrą?

– Nepasakysiu, nenoriu, – šūktelėjo Vanda, ranka užsidengusi akis. – Nekalbėk man daugiau apie Romualdą, draudžiu tau. Pažadėjau poniai Ljetar, kad jį pamiršiu, o prisiminusi, kad neturiu apie jį galvoti, nenoromis pradėdau galvoti.

Ji padėjo galvą ant pagalvės ir nutilo. Užsimerkė ir iš po jos ilgų, tamsių blakstienų ištryško ašara.

Jauna, nepatyrusi, apdovanota jautria širdimi, sielvartaujanti dėl kitų nelaimių, kiekviename savo žingsnyje jaučianti neginčijamą ponios Ljetar autoritetą ir tuo pat metu negalinti pamiršti prisirišimo, kuris, galima sakyti, buvo įgimtas, Vanda buvo atsidūrusi nepavydėtinoje padėtyje ir tikrai nesijautė laiminga. Ponia Ljetar buvo egzaltuota moteris, persekiojama įkyrių minčių, ji nesugebėjo atspėti tikrųjų Vandos jausmų. Ji nuolat jai vaizdingai pasakojo apie romantišką Balani aistrą, aiškino, kad jis, netekęs Vandos, negalės gyventi, tuo pat metu tikino, koks abejingas yra Romualdas. Vanda ir pati matė, kad kaštelionas nutolo nuo jos ir nenorėjo su ja bendrauti. Vanda teisingai vertino Balani nuopelnus. Ją jaudino jo labai stiprus ir labai tikras jai rodomas jausmas. Jo naudai veikė širdyje kirbantisi apmaudas. Ji dūsaudama mąstė, kad turėtų labiau vertinti Balani, o ne Romualdą.

Balani parašė nykštukui, kad netrukus atvyks Vandos tėvas, ir meldė jį prisidėti prie jį palaikančių, meldė padėti savo patarimais.

Romualdas pats papasakojo seniūnui Odolinskiui, kas nutiko pilyje jam nesant. Šis įniršo, kad negerbiamas jo pasirinkimas, ir atvyko svaitydamas akimis žaibus, tvirtai nutaręs, kad jo krikštaduktė yra ekstravagantiška ir kvaila. Buvo pasiruošęs prikišti silpnai princesei, kad ji pernelyg pasitiki jaunuju prancūzu, ir net smarkiai išbarti ponią Ljetar.

Dėl to davė bajoro garbės žodį Romualdui. Dabar pamatysime, ar jis tą žodį išlaikys.

Odolinskis, lyg patyręs generolas, iš anksto įvertinęs kovos lauką ir galimybes laimėti, pasirodė pilyje. Ponia Ljetar išmintingai, nepaprastai įžvalgiai numatė, kaip atremti pirmąjį smūgį ir akistatą susidūrus akis į akį su juo. Scena, kurią aprašysime, įvyko dalyvaujant infantei, labai lengvai pasidavusiai ponios Ljetar įtakai. Seniūnas Odolinskis, nors buvo nusiteikęs pulti, neišdrįso prabilti pirmas, pasitenkino tik svaidydamas pykčio kupinus žvilgsnius į poniją Ljetar, o ši tos nebylios artilerijos smūgius atrėmė labai abejingai, su jai nebūdinga ramybe. Vanda slėpėsi už infantės krėslo, ją beveik visą dengė platus princesės apsiaustas. Balani kambaryje nebuvo, nykštukas rimtas vaikštinėjo, užsikišęs rankas už persiškos juostos. Infantė pirmoji gražiai ir neskubriai, kaip buvo įpratusi, prakalbo apie naująjį sąjungos, kuri, jos nuomone, geriausiai gali užtikrinti Vandos laimę, projektą. Odolinskis, nors ir niršo, kad nepaisoma jo norų, stengdamasis laikytis pagarbos ir privalomo dėmesio infantei, savo karališkajai šeimininkei, įsileido į nerišlius ilgus samprotavimus. Labai keista, kad be jo sutikimo dukrai įdiegta mintis, jog ji turėtų rodyti palankumą jaunam, nežinia iš kur atsibaščiusiam avantiūristui. Jo dukra pamiršo, kokius įsipareigojimus jis turi kaštelionui Tenčinskiui, kad ta sąjunga visokeriopai naudinga, ir kad ponija Ljetar pati turėtų tai prisiminti. Pasakė tai ir vėl pažvelgė į tą poniją rūsčiu žvilgsniu, kurį ši atrėmė visiškai ramiai. Pagaliau jis pareiškė, kad stebisi, jog tokia išmintinga princesė, kokia yra jos aukštybė, pasidavė tokiai beprotybei, su kuria jis tikrai niekada nesitaikstys.

Infantė melancholiškai pabandė pateisinti Vandą ir pareiškė, kad širdžiai neįsakys.

– Jos širdis privalo paklusti tam, ką aš įsakysiu, – pakėlė balsą pykčio dusinamas seniūnas. Kraujas jam taip mušė jam į galvą, kad jis buvo priverstas atsegti rubino sagtį, prilaikančią jo marškinių apykaklę.

Nykštukas prisiartino prie seniūno ir prakalbo.

– Dėl senjoro Balani kilmės, – išdėstė rimtu tonu, – galiu jus užtikrinti, kad jis tikrai kilmingas. Dėl jo turtų, tai Prancūzijos princų dosnumas beribis, o jo paties nuopelnai tokie, kad jis gali pretenduoti į bet kokį postą.

– Kokios nesąmonės.

– Tos vedybos bus pačios maloniausios Pran-

cūzijos dvarui ir užtikrins jums mūsų naujojo karaliaus globą, palankumą ir malones.

– Gražūs žodžiai, nieko neprisidursi.

– Pažadu jums tuos žodžius paversti auksu, ir aukštos prabos auksu.

– Mokate suktis, norėčiau ir aš taip sugebėti, kai vargstu stengdamasis iškišti savo puikius javus, puikius kviečius... Dancige, – šaipėsi seniūnas.

– Pagaliau, – įsiterpė iki tol tylėjusi ponija Ljetar, – senjoras Balani atsisakys Vandos turto ir leis jums juo mėgautis iki pat jūsų mirties. Juk jūs žinote, kad velionės seniūnienės testamentu jūsų dukra turėtų perimti visus jos turtus po to, kai ištekės.

– Tuo nė kiek neabejoju, – rimtu veidu atsakė seniūnas, – tai jūs sakote, kad Balani nesigviešia turto.

– Užtikrinu jus, jis dievina jūsų dukrą ir galvoja tik apie ją, vien tik apie ją.

Seniūnas kiek padvejojo.

– Ne, mieloji ponija, – prakalbo daug švelniau, – tai neįmanoma. Po to, ką išgirdau, noriu tikėti, kad tos vedybos gali būti naudingos, bet kartoju jums, kad joms pritarti neleidžia mano garbė ir sąžinė. Sąžinė, jūs mane suprantate, ponija Ljetar, – pridūrė seniūnas, metęs į ją išraiškingą žvilgsnį.

– Jūsų sąžinė? – ironiškai pakartojo ponija Ljetar. – Ką gi, yra būdų ją nuraminti. Jei jūsų įsipareigojimais kaštelionui neduoda jums ramybės, po savo mirties palikite jam turtą, kurį Vanda ir Balani savanoriškai užleis, ir galiu jums garantuoti, kad jis tikrai liks dėkingas.

– Apie tai galima pasvarstyti, – atsiliepė seniūnas, – reikės su juo pasišnekėti.

– Ką! Jūs dar abejojate? – šūktelėjo ponija Ljetar ir lyg strėlė degančiomis akimis šoko prie seniūno. Tas atsitraukė per porą žingsnių.

– Jūs dar abejojate? – pakartojo ponija Ljetar. – Gal labiau pageidaujate, kad jūsų abejones išsklaidyčiau kitokiu būdu? Kalbėkite, aš pasiruošusi, aš niekuo nerizikuojau, kalbėsiu girdint jos karališkajai aukštybei ir ponui Krasovskiui.

– Ponia Ljetar, mano miela ponija, maldauju jūsų, – ramino blykšdamas seniūnas, – nekrėskime nesąmonių. Ką turėčiau padaryti?

Smalsusis nykštukas priėjo prie pašnekovų.

– Gerai apmąstykite, ko siekiate, – pridūrė seniūnas, – vargšas vaikas viską praras.

– Nesirūpinkite, Balani pakankamai turtingas.

(Nukelta į 62 p.)

– Nėra ko abejoti, – vėl įsiterpė nykštukas, – negali būti, kad Prancūzijos dvaras nepasirūpintų šio jauno senjoro puikia ateitimi, nesuteiktų jam turtų, neskirtų dvarų, rentų ir t. t.

– Žinokite, – prakalbo infantė, – kad dėl šių vedybų ir man palankiai besiklostančių aplinkybių aš išipareigoju visokeriopai rodyti savo palankumą mūsų mielajai Vandai.

Seniūnas žemai nusilenkė infantei, o Vanda pa-
bučiavo princesės apsiaustą.

– Jei visos sąlygos bus įvykdytos, – kiek apgai-
lestaudamas tęsė seniūnas, – neprieštaraušiu toms
vedyboms. Bet kartoju, mano pasiūlymą turi pri-
imti kaštelionas, ponas Balani turi įrodyti, kiek turi
turto, atskleisti savo gimimo paslapties šydą ir pa-
galiau viešai pasakyti, kieno jis sūnus. Sutiksiu tik
išpildžius šias sąlygas.

– Viskas labai teisinga, – vienu balsu sušuko in-
fantė, ponia Ljetar ir nykštukas.

– Kur ta kvailiukė, kur mano dukra? – pasitei-
ravo seniūnas.

Ašarodama Vanda puolė tėvui po kojomis.

– Jums labai pasisekė, panele, – prakalbo seniū-
nas, – kad radote prieglobstį po mūsų labai mielos
šeimininkės sparnu. Ko dabar virkaujate? Gal nori-
te man apdumti akis, kad esate pasirengusi manęs
klausyti? Palaukite, palaukite, ateis laikas, kai jūs
pasigailėsite ir prisiminsite mano gerąjį Romualdą.

Tai išgirdusi Vanda apsipylė dar gausesnėmis
ašaromis. Ponia Ljetar paskubėjo ją pakelti. Mergina
priglaudė galvą jai prie krūtinės ir leidosi išvedama.

Įspėtas ponios Ljetar, pasirodė Balani. Jis puolė
seniūnui po kojomis ir ėmė jam dėkoti už tai, kad
šis nepaniekino jo jausmų. Bet seniūnas nepaten-
kintas jį nutraukė:

– Neskubėkite, pone, mes dar ne vestuvėse ir
jums dėl jų teks išpildyti ne vieną sąlygą. Savo nuos-
tatas išsčiau jūsų draugui ir tikiuosi, kad jis savo
ruožtu viską perduos jums.

Seniūnas pasiteiravo infantės, ar ji neturi jam
kokių nors užduočių, ir išėjo nepatenkintas, kratyda-
mas galvą. Skandinti sielvarto jis patraukė pas didįjį
taurininką ir su tuo ponu ištuštino ašotį seno midaus,
menančio dar Kazimiero Didžiojo valdymo laikus.

Sužinojęs, kokias sąlygas ir kokius pageidavimus
kelia seniūnas, laimingas ir nekantrus, nes taip nu-
tinka visada, kai ko nors trokšti, Balani ketino dabar
pat iškeliauti pas pasiuntinį ir maldauti jo ekscele-

cijos Valanso vyskupo pasirūpinti jo likimu, prašyti
jį įteisinti ir atlyginti už padarytas menkas paslau-
gas ar bent jau išgauti pažadą, kad jam parūpins jo
kilmę atitinkančią tarnybą.

– Nieko nedarykite, – sušuko nykštukas.

Jis bijojo, kad jaunuolis nepridarytų kvailysčių
ir neatskleistų jo paties darbelių, – jūs šeimininkas
mūšio lauke, tad nesitraukite iš labai jums patogių
pozicijų, likite čia, jos aukštybė tam neprieštarauja.
Aš tikrai pasirūpinsiu visais jūsų reikalais. Jūs žino-
te, kokį pasitikėjimą turiu Prancūzijos dvare ir kad
esu jūsų geras draugas. Tad niekuo nesirūpinkite.
Aš išipareigoju išrūpinti jums pasiuntinio leidimą
likti Lenkijoje rezidentu, kol atvyks karalius.

XXXIV skyrius

Nykštukas, sugrįžęs į Varšuvą, rado Respubli-
kos paskirtus pasiuntinius, pasirengusius išvykti.
Išrinkti pasiuntiniai darė garbę tautai, nes garsėjo
protu, talentu ir aukšta kilme. Tai buvo Poznanės
vyskupas Adomas Konarskis, šaunusis daug nusi-
pelnęs Seradzo vaivada, kurio tėvas ilgai tarnavo
Prancūzijai, Radvila, Zamoiskis, Zborovskis ir kiti.
Daug jaunų bajorų iš garsiausių šeimų buvo atrinkti
pasiuntiniais. Tarp jų ir jaunasis kaštelionas Ro-
mualdas Tenčynskis. Jis karštai troško pasinaudoti
tokia proga, nes norėjo tokiu būdu nuraminti savo
sielvartą, kadangi viskas žadėjo neišsenkantį pra-
mogų šaltinį. Seniūno Odolinskio pasiūlymas jį ir
nustebino, ir papiktino. Jis kilniai jį atmetė, bet tuo
susizavėjo tik jautrioji Vanda, nes apie atsisakymą
išgirdęs seniūnas paskelbė, kad Romualdas išprotė-
jo, ponia Ljetar gūžtelėjo pečiais, o infantė atsiduso.

Nykštukas, pamatęs, kad Monliukas paten-
kintas jo vaisingų derybų rezultatais, kurie ateity-
je žadėjo puikų įvertinimą, pasitikėjimą ir reikšmę
Prancūzijos dvare, nutarė, kad dabar tinkamas me-
tas įvykdyti Balani duotą pažadą.

(Tęsinys kitame numeryje)

*Iš prancūzų į lietuvių kalbą vertė
Virginijus Baranauskas.*

*Knygos originalas prancūzų kalba – „Le Nain
Politique: Roman historique, par Mme la Ctesse
de Choiseul-Gouffier, nee Ctesse de Tisenhaus“. Jis iš-
leistas 1826 m. Parįžiuje.*

Lietuvių kalba skelbiamas pirmą kartą.